

Posudek na diplomovou práci

Marta Krásová: Srđan Valjarević – paradox současné srbské prózy (komentovaný překlad). Praha, UK 2016, 86 s. + 3 příl.

Předložená magisterská práce propojuje dvě vědní disciplíny – literárněvědnou a translatologickou. Předkládá ji posluchačka literárněhistorického modulu magisterského studia na oboru jihovýchodoevropské studie a věnuje ji oblasti studovaného jazyka – srbské literatuře. Seznamuje s literární tvorbou současného srbského spisovatele a předkládá ve vlastním komentovaném překladu stěžejní ukázky ze dvou autorových románů.

Úvod a stanovení cíle a struktura práce

Posluchačka v úvodu stanovuje cíl, ke kterému hodlá dojít následující strukturou práce:

- představení díla a specifického postavení autora v srbské literatuře;
- komentovaný překlad (překlad vybraných segmentů z prvního a posledního románu, komentář a stylizace překládaného textu).

Vzhledem k tomu, že dílo zvoleného autora je pro českou veřejnost neznámé, rozhodla se posluchačka představit ve své magisterské práci současnou situaci srbské literární scény a osobnost a dílo Srđana Valjareviće a ve vybraných segmentech představit v českém překladu jeho prozaické dílo. Překlad pak doplnila komentářem, aby vysvětlila postupy svého překladatelského počínu. Ačkoliv jde o velmi oblíbeného autora u srbských čtenářů, přes to jeho dílu není v domácí kultuře věnována významná pozornost literárních kritiků. Autorka tedy vychází ze skromných odborných zdrojů a pokouší se o analýzu generačního okruhu srbských autorů tvořících na přelomu 20. a 21. století a následně představuje osobnost a dílo Srđana Valjareviće. V první části práce posluchačka tvoří samostatnou a originální charakteristiku autorova života a tvorby.

Literárněkritická analýza

2. kapitola: Stručný přehled srbské kulturní scény na přelomu 20. a 21. století

Posluchačka podává obecnější souhrn srbské literární scény na přelomu století. Představuje složitou situaci 90. let. Výklad je ukotven v nástinu politické, společenské a sociální charakteristiky 90. let, v paradoxu kulturní politiky státu a svobodného uměleckého projevu opozice. V éře vlády Slobodana Miloševiče se v Srbsku režimem oklešťovala kulturní scéna, která od 60. let tendovala k velké volnosti a ideologické nespoutanosti. V době rozpadu Jugoslávie se v ediční politice uplatňovala zejména sázka na klasiky domácí literatury, na osvědčené seniory a na prorežimní autory. V této situaci vznikl literární undergroundový proud, v němž mladší a nejmladší autoři vyjadřují pocity své generace, svůj nesouhlas s oficiální politikou, svou osobní frustraci. Posluchačka se zaměřuje právě na tuto generaci, která netvoří homogenní skupinu, ale reflektuje některé umělecké směry, jimiž může nejlépe vyjádřit svůj odpor k politické manipulaci, sociálnímu rozvratu, k „ukradené“ identitě a to nejčastěji výrazovými prostředky jeans prózy, neorealismu (stvarnosna proza) či urbánní prózy. Autoři narození v průběhu 60. let – Vladimir Arsenijević, Srđan Valjarević, Vule Žurić, Vladimir Jokanović, Zoran Ćirić – nesou příznačný undergroundový rukopis, výrazně používají slangu, idiolektu, žargonu. K této mladé generaci autorka připočítává další o desetiletí či dvacetiletí starší autory podobného politického

nesouhlasu s režimem (Stevan Tontić, David Albahari, Svetislav Basara, Vojislav Despotov, Dragan Velikić a Vladimir Pištalo). K jmenovaným autorům je přiřazen i Slobodan Selenić jako nejstarší (1933-1995) svým posledním románem Úkladná vražda. Posluchačka v této podkapitole poprvé pro české prostředí shrnuje literární situaci v Srbsku 90. let a seznamuje s tvorbou opozičních autorů. Druhá podkapitola Nová doba – nová kultura? mapuje první dekádu nového století, kterou výrazně obohacují novými tituly v té době osvědčení nestoři V. Arsenijević, D. Albahari, S. Basara, D. Velikić. Autorka věnuje pozornost skupině P 70 (Proza na putu = Próza na cestě, číslovka se vztahuje k desetiletí, ve kterém se členové skupiny narodili), její členové jsou akademicky vzdělaní profesionální spisovatelé (Vladimir Kecmanović, Slobodan Vladušić, Nikola Malović, Dejan Stojiljković, Marko Krstić). Jejich skupinovým vystoupením je sborník 5. novembar (5. listopad). Autorka se při objasnění názvu sborníku dopustila omylu, když uvedla v poznámce 9 na s. 18, že se vztahuje k historickému dni 5. října (!) 2000, kdy v Bělehradě demonstrovaly desetitisíce obyvatel a následně odstoupil Slobodan Milošević.) Sborník vyšel v roce 2010, odhaluje zákulisí srbské kulturní sféry a kromě publikovaných literárních artefaktů je svědectvím o politikaření a protekcionismu v oblasti kultury. Autorka úspěšně představila novou generaci, o které dosud v českém prostředí nikdo neinformoval. Správně pokládá otázku, zda se v novém století dění v srbské kultuře změnilo a zda došlo k zásadním změnám.

3. Srđan Valjarević

3.1. Portrét autora

V následujícím portrétu S. Valjareviće autorka zdůrazňuje, že tento spisovatel není vzdělán v humanitních oborech, pracoval jako dělník, nebo číšník, živil se příležitostnými profesemi, nedělal si starosti, zda je či není zaměstnán. Vnitřně však cítil potřebu publikovat své texty – prozaické nebo i básnické v periodikách, ale necítil potřebu být profesionálním spisovatelem, jak sám praví: „Žádná kariéra mě nikdy nezajímala.“ (s. 20).

3.2. Přehled a vývoj Valjarevićovy literární tvorby.

Posluchačka zmiňuje, že S. Valjarević bývá v domácím prostředí přirovnán k americkým spisovatelům Charlesi Bukovskému a Raymondu Carverovi. S prvním má Valjarević společnou nekonvenční autobiografickou výpověď, ovšem v méně drsné jazykové rovině. S druhým jej spojuje touha psát o obyčejných lidech. Valjarevićovy prózy se podobně jako Carverovy práce vyznačují lakonickým stylem, Carver se stylisticky se řadí k minimalismu, ke skupině špinavého realismu. Kdyby si Valjarević potrpěl na škatulkování, mohli bychom ho s jistým odstupem usouvztažnit s postoji americké beat generation i se současnými projevy minimalismu. Nejvíce se však blíží tvorbě neorealismu 60. a 70. let v srbské literatuře svým zájmem o postavy z okraje společnosti, o banalitu života a o autentický hovorový, respektive expresivní jazykový výraz své generace.

Nejdůležitějším akcentem jeho próz je autobiograficky zachycený individuální obraz prožitku vnější reality. Dění, postavy a věci, které všichni vnímáme jako stereotyp, nezbytný doplněk našeho každodenního profesního, kariérního či osobnostního zdokonalování, který však na cestě za úspěchem není hodný naší pozornosti, dostává se do ohniska autorova zájmu. Čteme o věcech, jevech a lidech, které dobře známe, které jsou ozvláštněné autorovým expresivně lyrizovaným jazykem a emočně silně podbarvenou sympatií k nejobyčejnějším projevům člověka v čase a prostoru. U Valjareviće je sympatická bezprostřednost, otevřenost a přímost vyjádření, ale zároveň

v každém líčení je také přítomná jistá zdrženlivost, plachost a nesmělost. Vystává otázka, zda je proces tvorby Valjareviće pouze spontánní a nekorigovanou činností, nebo zda přese všechna ujišťování, že netvoří v žádném promyšleném literárním kódu, není přece jen velmi dobrým psychologem při vyvažování „ingrediencí“ vulgarit a subtilností, intimity a společenské reality. Vše se v jeho tvorbě vyskytuje v míře vyvážené působící věrohodně, autenticky a čtivě.

Autorka se dále ve shodě s vybranými tituly pro překlad věnuje analýze prvního a prozatím posledního románu. První kniha – povídkový román Lístek na chlebové kůrce. Popularitu získal román až při druhém vydání 21 let po prvním vydání, kdy už byl Valjarević znám svými „urbánními“ básněmi a „minimalistickou“ prózou vydanou během 90. let a v prvním desetiletí nového tisíciletí.

Román Lago di Como naopak sklidil hned po vydání v roce 2005 výrazný čtenářský i odborný ohlas. Podnětem pro napsání tohoto románu bylo získání Fulbrightova stipendia pro mladé autory v domově pro tvůrčí pracovníky u italského jezera Como. Autor během svého deníkového záznamu o svém pobytu paradoxně zdůrazňuje, že s požadovaným výsledkem – napsání nové knihy – si hlavu nedělá, že si jen užívá slastné příležitosti vypadnout z Miloševićova Srbska roku 1998. Zhmotněný výsledek stipendia se po sedmi letech přesto objevil v knižní podobě. V tomto románu je Valjarević pokračovatelem své vlastní tvůrčí cesty, zúročil, co si v předchozích knihách ověřil, projevuje se vlastním charakteristickým rysem psaní. Posлуhačka velmi výstižně popsala tvůrčí proces, umělecké postupy a jazykovou rovinu díla. Vystihla autorovu schopnost svobodně žít a neohlížet se na společenské konvence, užívat života a nechat ostatním možnost jejich svobodného rozhodování. Tento postoj k životu jako příležitosti k radosti se projevuje během celé knihy a přes všechny paradoxy, ke kterým dochází v kontaktu s ostatními lidmi spoutanými povinnostmi, konvencemi a společenským postavením, není toto dílo konfrontační, útočné nebo pohrdající jinými životními postoji.

Překlad a komentář k českému překladu

4. kapitola je věnována vlastnímu překladu a komentáři. Především je třeba pochválit výběr povídek, respektive kapitol ze zvolených titulů, jednak pro zachování ucelenosti díla a pro strategii překladatele vůči čtenáři, kterému předkládá velmi zajímavé pasáže.

Dále je třeba zdůraznit autorčinu afinitu k autorovu expresivnímu jazykovému projevu. Nejenže dobře porozuměla nestandardní formě výrazových prostředků, ale našla pro ně adekvátní české ekvivalenty. Pracovala velice proporcčně vzhledem k razanci i subtilnosti textu, ubírala na expresivitu, když by narušila české zvyklosti, naopak zvýšila účinek obhroublosti v celkem neutrálním kontextu, když se v českém jazyce nabízela emočně vypjatější ustálená vazba. Posлуhačka prokázala výbornou znalost srbštiny, vystihla autorův specifický jazyk a našla vyhovující míru mezi věrností originálu, jeho interpretací a překladatelskou stylizací.

Překladatelka shrnuje proces překládání, výběr prostředků a řešení některých záladnějších výrazů v komentáři, ve kterém se opírá o českou překladatelskou školu. V teoretické rovině charakterizovala svou překladatelskou práci velmi fundovaně. Navíc překladatelka prokázala svým překladem kromě jazykové vybavenosti cit, intuici a nadání pro umělecký překlad.

Předložená práce má, jak již v úvodu zmíněno, dvě roviny, jednu literárněkritickou a druhou translatickou. Posлуhačka prokázala, že je studiem disponována pro překladatelskou práci

s uměleckým textem, že je připravena také pro literárněkritické hodnocení literární scény země, ze které transponuje text do češtiny, aby podala českému čtenáři věrohodný obraz prostředí, ve kterém dílo vzniklo a seznámila s osobností a dílem překládaného autora.

Naplnění stanovených cílů

Posluchačka plně dostala svému stanovenému cíli. Představila literární generaci autora, provedla analýzu jeho literárního díla, přeložila vybrané segmenty ze dvou jeho románů a podala velmi koncizní komentář k českému překladu.

Dotazy

Z předložené práce nevyplývá, zda autorka skutečně nemá pochybnost o možnosti jiného výkladu autorových pohnutek k literární tvorbě, než jak je sám uvádí. Jde opravdu jen o nestylizovanou autobiografii, o přehlížení literární tradice či díla vrstevníků? Opravdu autora nezajímá politika?

Shrnutí

Vezmeme-li v úvahu fragmentárnost odborné literatury ke stavu současné srbské literatury, pak konstatujeme, že jde o samostatnou a inventivní práci. Autorka zvolila také cestu osobní korespondence s autorem, aby se ujistila, že správně čte jeho texty, že rozumí kontextu, ve kterém vznikaly a část této elektronické korespondence připojila jako přílohu k práci. V příloze jsou také originální texty, které jsou v práci přeloženy.

Předložená práce představuje hodnotný výstup magisterského studia s perspektivou knižního vydání překladu celého románu.

Práci doporučuji k veřejné obhajobě a hodnotím ji jako výbornou.

PhDr. Milada Nedvěďová, Ph.D.

Filozofická fakulta UK Praha

katedra jihoslovanských a balkanistických studií

V Praze, 29. 8. 2016